

INTRODUCCIÓ

El tema de la projecció exterior em sembla ser un tema recurrent que molts investigadors han hagut d'encarar d'una manera o d'una altra i sobre el qual no ha existit, malauradament, una reflexió col·lectiva i és una qüestió de la qual no s'acostuma gens a exposar-ne les dimensions i implicacions. M'ha semblant doncs urgent «*d'en relever le défi*» o, si més no, interessant de no eludir-ne ni d'ajornar-ne més la seva delicada i atzarosa materialització.

El projecte de publicació d'un número especial de *TSC* núm. 12, en homenatge al doctor Badia i Margarit, rellançat per D. J. Bernardó a Prada de Conflent el proppassat mes de juny de 1993, era per a mi una ocasió massa suggerent per no tractar d'avançar en el tema de la projecció exterior de la sociolingüística catalana. I si, finalment, m'hi he llançat és segurament motivat pel fet de pertànyer a una doble identitat cultural i lingüística catalano-francesa (no pas de Catalunya Nord, com molta gent m'ho demana, i encara que hi treballi d'ençà d'uns vint anys) que em fa ser especialment sensible a les qüestions derivades de la percepció, de la visió del món i de les representacions que ens fem de l'*altre* i que l'*altre* es fa de nosaltres i de l'alteritat en general.

En efecte, quan fem un repàs de l'obra del doctor Badia i Margarit escrita en altres llengües que la catalana (uns trenta títols entre llibres i estudis diversos), i la llarga trajectòria de projecció, de divulgació —fonamentalment de lingüística catalana— i de representació exteriors¹ ens deixa embadalits i admirats per la quantitat de feina feta i del bon estil utilitzat que l'ha fet mereixedor dels títols de doctor *honoris causa* de les Universitats de Salzburg (1972), de Tolosa de Llenguadoc (1978), de París-Sorbona (1986) i de Perpinyà (1989).

El doctor Badia és, sense cap mena de dubte, un dels millors exponents de la projecció exterior de la sociolingüística catalana (SLC) com ho demostra també la seva presència a la primera presentació oficial i internacional que el GCS (Grup Català de Sociolingüística) feia al VIIIè Congrés Mundial de Sociologia de Toronto l'any 1974.² En aquella, sens dubte, memorable sessió hi assistien els grans especialistes de la sociolingüística com J. A. Fishman, R. Kjolseth, C. Ferguson, E. Rose o A. Verdoodt. Recordem que L. V. Aracil va ser l'impulsor principal de la presència de la SLC a Toronto, on també va assistir D. J. Bernardó i on F. Vallverdú no va poder anar-hi perquè li fou denegat el passaport. A part les comunicacions d'aquests quatre esmentats, recordem que se n'hi va presentar fins a dotze, redactades per diversos especialistes catalans, totes les quals van despertar un gran interès entre els assistents al Congrés.

De la mateixa manera, convé admetre que, qui més qui menys, molts de nosaltres hem participat en l'esforç col·lectiu de la projecció exterior de la SLC. Recordem, per exemple, que L. V. Aracil va ser del 1974 al 1978 vice-president, i president del 1978 al 1982, del Research Committee on Sociolinguistics de la ISA (International Sociological Association).

1. *Anthropos*, núm. 81 (1988), Revista de documentació científica de la cultura, «Antoni M. Badia i Margarit: Amor y pasión por una lengua y una cultura», Sant Cugat del Vallès (Barcelona).

2. *TSC* (1977): (*Treballs de Sociolingüística Catalana*) núm. 1, Edicions 3 i 4, València. (Aquest número fa referència especial a les ponències del VIIIè Congrés Mundial de Sociologia de Toronto de 1974).

I tots reconeixem que ell també ha estat, sens dubte, un dels capdavaners de la projecció exterior de la SLC en una etapa decisiva de la SL d'arreu del món.

D'altra banda, molts membres del GCS han completat els seus estudis postuniversitaris fora de Catalunya. Molts de nosaltres hem participat, a França, a Alemanya, a Itàlia, a Anglaterra, als Estats Units, al Canadà, a Bèlgica, i arreu, en trobades, col·loquis i congressos internacionals, hem mantingut relacions estretes amb col·legues d'altres països (que no són evidentment sempre els mateixos per a cadascun de nosaltres), i ens hem convertit, conscientment o inconscient, en representants i divulgadors sensibilitzats d'aquesta delicada actitud i/o problemàtica d'obertura, de diàleg i d'intercanvi necessària, d'altra banda, en tot treball científic.

Recordem també que el doctor Badia i Margarit ha ensenyat al Centre d'Estudis Catalans de la Universitat de la Sorbona de París i a la Universitat de Wisconsin, l'any 1968, com a professor invitat i visitant respectivament. És també, per exemple, el cas de Joan Martí que ha estat lector a la Universitat de Bèrgam (1969-1971) i professor de llengua catalana a les Universitats d'Illinois i de Califòrnia (1971-1972) i de nou a Itàlia, a la Universitat de Calàbria (1973-1976). Citem també Jordi Carbonell que ha estat professor de llengua i literatura catalanes a la Universitat de Càller. Aquests ensenyaments, conjuntament amb els lectorats i les càtedres de llengua i cultura catalanes de les universitats d'arreu del món són, evidentment, centres d'una divulgació constant i profunda sobre generacions d'estudiants de diverses nacionalitats.

1. QUINA ÉS LA PROBLEMÀTICA DE LA PROJECCIÓ EXTERIOR?

La projecció exterior planteja d'entrada alguns interrogants que tractaré d'enunciar i als quals suggeriré —sempre que sigui possible— alguna resposta en els apartats següents. Es tracta, en primer terme, de delimitar el tipus de discurs específic de la divulgació científica. I podem intentar de fer-ho precisant el quadre i les modalitats de la comunicació establerta tot especificant els seus destinataris potencials. A més, molt sovint no són únicament destinataris, ans també receptors, com en tota comunicació en què existeix un intercanvi equilibrat. Hem de reconèixer però, que no és el mateix adreçar-se als sociolingüistes del Quebec o de Bèlgica, que a certs especialistes francesos poc avesats a la diversitat lingüística. Però fonamentalment caldrà, en primer lloc, tractar de descobrir si existeix o no, una estratègia individual o de grup més o menys pensada i duta a terme de la projecció exterior i, en segon lloc, tractar d'analitzar l'efecte de retroacció d'aquesta mateixa projecció exterior vers l'interior, és a dir, la influència en els treballs dels mateixos membres del GCS.

Un cop definits el destinatari i el marc de la comunicació científica (article, informe, comunicació, conferència, etc.) caldrà avançar en la definició/concreció del contingut sociolingüístic que pretenem transmetre i que, de fet, ja hem transmès tots plegats, durant aquests últims anys en nombroses publicacions, actes de congressos i revistes especialitzades. Es tracta dels grans temes en els quals la SLC ha avançat i proposat anàlisis i conceptes que es diferencien fonamentalment de la sociolingüística anglo-saxona, com els d'*autoodi*, de *normativització* i de *normalització lingüística* o de *conflicte lingüístic* en clara oposició paradigmàtica a la noció de *contacte de llengües* típica de la SL anglo-saxona. Paradigma de *conflicte* que, dit de passada, no sempre és entès ni assumit per la totalitat dels membres del GCS, com es fa palès en aquest mateix número de TSC.

El mateix tema o definició de la *normalització lingüística* (NL) és un bon exemple del que volem expressar aquí. En efecte, si els anglo-saxons prefereixen utilitzar el concepte de *language planning* i els quebequesos el d'*aménagement linguistique*, és segurament perquè cadascú utilitza plantejaments diferenciats que corresponen, de fet, a percepcions, actituds, representacions de la realitat i a unes pràctiques i conceptualitzacions que no són

ni totalment comparables ni totalment gratuïtes. Aquest enfocament és el que ha conduït alguns membres del GCS a formular, entorn dels anys 80, l'emergència i la cristallització d'una SL catalano-occitana, una sociolingüística perifèrica (paradigmàticament «contestatària» quant a continguts i a mètodes d'investigació) de l'Europa meridional.

Per consegüent, plantejar el tema de la projecció exterior correspon, de fet, a explicitar i a exposar les diferències existents en termes de contingut i de perspectives pròpies tot diferenciant-les clarament dels altres corrents hegemònics de la SL anglo-saxona. Un altre exemple que he utilitzat personalment per a fer entendre l'especificitat de la SLC ha estat l'aspecte dinàmic i popular de la NL durant el període de la transició democràtica i del Congrés de Cultura Catalana que no té cap equivalent en la SL americana, ni en la SL europea. En definitiva, es tracta d'explicar a alguns dels nostres destinataris privilegiats el que diferencia fonamentalment la SLC dels altres corrents i el que constitueix la seva especificitat i originalitat. La problemàtica de la projecció exterior és doncs fonamentalment una qüestió de comunicació especialitzada que parteix de premisses diferenciades i que sovint respon a una estratègia preconcebuda, encara que aquesta no sigui sempre explicitada.

2. LENGÜES DOMINANTS I LENGÜES MINORITZADES

El malentès més gran que existeix en la projecció exterior prové de la situació de les llengües mal anomenades «regionals» de l'Europa occidental, ja siguin les que existeixen a França, a Itàlia o al Regne Unit. D'aquí se'n desprèn tot un conjunt de consideracions que giren entorn del que s'entén d'una banda, per llengua i dialecte (el fet que a França s'utilitzi encara el terme ideològic i pejoratiu de *patois*, és prou significatiu de la confusió existent) i, d'altra banda, del que s'entén per història, és a dir, pel procés d'estructuració diacrònica de cada formació lingüística i dels mecanismes moderns d'extensió de l'ús lingüístic, com l'escola i els *media*.

Històricament, Catalunya, en tant que *poble-nació* modern, acabat d'estructurar durant una Renaixença, sens dubte influïda pel romanticisme centroeuropeu sobretot francès, i atès l'ús que sempre ha atorgat a la llengua, es diferencia molt dels processos que s'han desenvolupat en els estats-nacions d'Europa occidental i central, del qual França és evidentment l'exemple paradigmàtic, sobretot d'ençà de la segona meitat del segle XIX. A partir d'aquesta referència històricament i estructural bàsica de la nostra identitat podem començar a bastir una explicació coherent i clara de la nostra especificitat sociolingüística i cultural actual, sense haver de recórrer necessàriament a un nacionalisme excessivament etnocentrat i exclusiu que no correspon gens, de fet, a la tradició d'integració secular de Catalunya, terra de pas i gresol cultural.

A partir d'aquestes conviccions i de l'exemple donat amb la situació i el tractament de la llengua, s'ha anat desenvolupant una xarxa de solidaritat de totes les llengües minoritzades d'Europa occidental primer, i d'arreu del món, després. L'European Bureau of Lesser-Used Languages (o bé en francès: Bureau Européen des Langues Moins Répandues) amb seus a Brussel·les i a Dublín, n'és sens dubte la materialització més patent. El programa de recerca Mercator, obra del Bureau, rep l'ajut institucional del Consell d'Europa i de la Comunitat Europea. La Fryske Akademy de Ljouwert/Leeuwarden dels Països Baixos és també un dels organismes europeus amb el qual mantenim contactes provinents de la xarxa del Bureau. En aquests organismes, la llengua catalana apareix molt sovint com a exemple, també paradigmàtic, d'una situació envejada per nombroses altres llengües. El català pot semblar —i ho és, sens dubte, des d'aquesta òptica— la més important de les llengües anomenades minoritzades.

Nogensmenys, els catalans, sociolingüistes o no, preferim molt sovint en aquest cas,

establir la comparança no amb les llengües minoritzades, sinó amb les llengües naturals i estàndards dels països «normals» i constatem aleshores que figuren en un lloc gens menyspreable entre les llengües quantitativament més parlades d'Europa, per davant del fino-estonià, del danès, del noruec, de l'eslovac, de l'armeni, de l'albanès, del georgià, del lituà, de l'islandès i de l'irlandès.³ Aquesta situació, diguem-ne afavoridora, ens pot conduir però, a una certa autosatisfacció que pot ser alhora enlluernadora, desmobilitzadora i equívoca i, en la qual mai no hauríem de caure, sobretot perquè res no és mai definitivament guanyat.

3. LA PROJECCIÓ EXTERIOR I LA TASCA DELS CATALANÒFILS

Generalment, ens enfrontem en aquesta tasca difícil amb una certa incomprensió, amb un conjunt de malentesos i, en certs casos, incredulitat quan hem d'explicar la nostra situació actual i la nostra acció, a especialistes provinents de les «grans llengües» (llengües que molt sovint conviuen amb llengües minoritàries) i que ens perceben i qualifiquen sovint com a *militants de la llengua*. És evident que no hi ha res de pejoratiu a ser un *militant*, però no estic tan segur que, els qui ens en qualifiquen no hi incorporin una certa dosi de pejoració passeista. Per aquest motiu, jo he tractat sempre de replicar, enfront d'aquesta actitud, presentant-me, més aviat, com un *treballador més de la llengua, de les llengües*.

Creiem que la dificultat de comunicació que hem experimentat en diverses ocasions, prové dels esquemes mentals de conceptualització pre-establerts i de molts altres factors que ara no enumerarem aquí, però que existeixen i que són una barrera real per a una bona comunicació. Per sort, no tots els nostres interlocutors són així i sabem que comptem, en molts països, amb nombrosos grups de recerca afins i amb molts defensors de les nostres posicions. Sento haver d'utilitzar aquest llenguatge, però és imposat per la relació existent entre ciència i consciència («ciència i passió», com ho precisaria el Dr. Badia i Margarit, l'any 1976, consolidant així mateix, un nou paradigma de la SLC: «la ciència més pregonaument connotada»).

Abans de referir-nos a l'àmbit extrapeninsular, vull notar que la nostra relació amb els investigadors de la resta de l'estat espanyol i sobretot els del País Basc i de Galícia mai no ha estat oblidada ni menystinguda. S'han celebrat algunes trobades d'especialistes d'abast estatal i sobretot s'han publicat llibres de divulgació de la SLC en castellà, d'obres sovint prèviament publicades en català, com les de F. Vallverdú⁴ o de R. L. Ninyoles.

La tasca de la projecció exterior no és, per sort, una feina exclusiva dels sociolingüistes catalans, ni de bon tros. Molt sovint ens beneficiem de l'ajut inestimable i competent dels especialistes en sociolingüística —o d'altres especialitats veïnes— com també els que anomenem genèricament «catalanòfils», que partanyen a molts països diferents i que cultiven i difonen la nostra cultura i la nostra llengua, en certs casos, d'ençà de molt de temps, com és el cas dels lingüistes i sociolingüistes alemanys.

3.1. *La nostra relació amb els sociolingüistes alemanys*

Reconeixem d'entrada que la tradició de la filologia alemanya estudia la variació i el comparatisme lingüístics des de mitjan segle XIX, influïda, sens dubte, pel moviment romàntic alemany, i això, en clara oposició amb la tradició de la lingüística universalista francesa del segle XIX inspirada pels postulats teòrics de *Port-Royal*. En l'actualitat, són

3. MALHERBE, M. (1983), *Les langages de l'humanité. Une encyclopédie des 3.000 langues parlées dans le monde*, Editions Seghers, Paris.

4. VALLVERDÚ, F. (1981), *El conflicto lingüístico en Catalunya: historia y presente*, Ed. Península, Barcelona.

nombrosos els especialistes alemanys de sociolingüística que han continuat aquesta llarga tradició i que han publicat treballs i estudis sobre els processos de NL o de variació lingüística abans, durant i després de la transició democràtica. Citem entre d'altres els treballs de Brigitte Schlieben-Lange i Utz Maas de la Universitat de Frankfurt, de Norbert Dittmar de la Universitat de Heidelberg, de Georg Kremnitz de la Universitat de Viena, d'Irmela Neu-Altenheimer, de *Christine Bierbach de la Universitat de Göttingen, que han publicat alguns dels seus estudis a TSC.*⁵

Alguns d'aquests especialistes han publicat fins i tot llibres sobre la SLC com és el cas de *Sprachen im Konflikt: Theorie und Praxis der Katalanischen Soziolinguisten* de Georg Kremnitz⁶ que posava precisament en relleu el paradigma del conflicte lingüístic en la SLC, o el cas de l'obra de sociolingüística històrica d'Irmela Neu-Altenheimer sobre *Llengua i consciència nacional a Catalunya durant la Renaixença (Sprach und Nationalbewusstsein in Katalonien Während der Renaissance)*, publicat per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1989.⁷ Sovint certs extractes d'aquestes publicacions realitzades en altres llengües han estat traduïts al català i editats a la nostra revista *TSC*. No hem pretès citar aquí tots els especialistes alemanys i no oblidem que existeix una generació de joves investigadors, com per exemple, Gabrielle Berkenbusch, que podreu llegir a *TSC*.⁸

No vull deixar d'indicar, finalment, un aspecte significatiu de la comunicació amb els investigadors alemanys que ha pogut provocar certes incomprendions. És el que fa referència al que ells entenen, fa uns deu o quinze anys per nacionalisme i que, segurament mantenen i defugen encara més avui, després dels canvis radicals sobrevinguts a l'Europa de l'est, i el que nosaltres replicàvem i formulàvem aleshores per nacionalisme català modern.

3.2. *La nostra relació amb els grups de SL francesa i occitana*

De la mateixa manera, a França, i malgrat tot el que n'hem dit fins ara, o precisament perquè les condicions hi són particularment adverses per a les llengües minoritàries, hem pogut establir-hi uns lligams molt forts amb certs grups d'investigació SL que tenen uns concepcions molt apropiades a les nostres. És el cas del Grup de Sociolingüística Occitana de la Universitat de Montpeller amb investigadors com Y. Couderch, P. Gardy, J. M. Marconot, G. Bazalgues, A. Viaut, F. Gardès-Madray, J. Brès, J. M. Barbéris i, és clar, R. Lafont. Aquest grup coneix molt bé i s'ha inspirant sovint en els treballs de la SLC, i publica d'ençà molts anys la revista *Lengas*,⁹ on recentment s'ha fet una presentació de la SLC. Afegim que Robert Lafont¹⁰ és segurament un dels millors coneixedors de la nostra realitat històrica, cultural i lingüística d'ençà dels anys 60 i que també n'és un divulgador convençut i brillant. També hem de fer referència al grup de SL *marxiana* i de criollística contestatària de la Universitat de Rouen, del qual és un membre significat el sociòleg del llenguatge, originari de Còrsega, J. B. Marcellesi.¹¹ Aquest grup que comprèn investiga-

5. BIERBACH, C. (1983), «Aproximacions a la significació de les actituds lingüístiques: dos estudis de cas», a *TSC* núm. 5. Edicions 3 i 4, València, pp. 93-118.

6. KREMnitz, G. (1979), *Sprachen im Konflikt*, Narr, Tübinga.

7. NEU-ALTENHEIMER, I. (1989), *Sprach-und Nationalbewusstsein in Katalonien Während der Renaissance (1833-1891)*, Premi Nicolau d'Oliver 1985, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 348 pp.

8. BERKENBUSCH, G. (1986), «Una enquesta sobre la consciència lingüística de Catalunya nord», a *TSC* núm. 6. Edicions 3 i 4, València, pp. 127-130.

9. *Lengas* (1994), (Revista de sociolingüística occitana) Número especial sobre la sociolingüística catalana. Editada pel CNRS: U.A.04.1052. Montpeller.

10. LAFONT, R. (1991), *Nosaltres, el poble europeu*, Edicions 62, Col·lecció A l'abast, Barcelona.

11. CAHIERS DE LINGUISTIQUE SOCIALE núm. 7 (1985), *Problèmes de Glottopolitique*. Symposium International. Mont Saint-Aignan, Septembre 1984. Publications du GRECSO de l'Université de Rouen et du CNRS, Paris.

dors com F. L. Prudent, P. Gardin i L. Guespin difon els *Cahiers de Linguistique Sociale* que han publicat estudis de SLC.

Amb aquests dos grups francesos i el GCS hem pogut coorganitzar, després d'una primera trobada celebrada a Barcelona l'any 1980, dos importants col·loquis internacionals de SL: el primer a Montpellier l'any 1981 i el segon a Rouen l'any 1984, que han servit per a enfortir els lligams entre els tres grups de SL i per a aprofundir certs conceptes bàsics de la «sociolingüística perifèrica», com són els de «diglòssia» i de «glotopolítica» respectivament.

Amb anterioritat, l'any 1977, hem de notar que, en dues ocasions, s'han celebrat a la Universitat de Perpinyà, primer, una taula rodona organitzada pel RCS (Research Committee on Sociolinguistics) a la qual van participar especialistes de renom de la sociolingüística d'arreu del món i, després, un seminari amb estudiants alemanys, l'any 1978. Aquestes dues manifestacions eren de fet les *retombées*, és a dir, el resultat de la presentació del GCS al Congrés Mundial de Sociologia de Toronto del 1974, i posaven en relleu el seu reconeixement internacional i alhora manifestaven una presa de consciència del seu rol, com també el desplegament d'una estratègia de projecció i de difusió de la SLC prou significativa.

Finalment, hem de fer esment de la revista *Langage et société*¹² de la Maison des Sciences de l'Homme de París dirigida per Pierre Achard i, en la qual Françoise Jouanna publica periòdicament ressenyes de cada número de la nostra revista *TSC* i encara, Paul Wald del grup de l'IDERIC (Institut d'Études et de Recherches Interethniques et Interculturelles) de la Universitat de Niça,¹³ amb el qual hem tingut contactes més esporàdics.

3.3. La nostra relació amb els especialistes anglosaxons

Els organismes anglesos o americans de difusió de la llengua i de la cultura catalanes, com són l'Anglo-Catalan Society al Regne Unit, amb el dinamisme d'Alan Yates, o bé encara la NACS (North American Catalan Society) dels Estats Units no s'ocupen específicament, com és natural, únicament de la SLC. En canvi, l'organisme internacional que se n'ocupa més directament és el Research Committee on Sociolinguistics de l'ISA que publica el butlletí *Sociolinguistics Newsletter*¹⁴ i que ha fet menció directa dels treballs de la SLC.

D'altra banda, els grans especialistes de la SL anglosaxona s'han interessat pel cas de la llengua catalana i l'han comparada, com és el cas recent de J. A. Fishman¹⁵ dins *Reversing Language Shift*, amb la situació del francès al Quebec i de l'hebreu a Israel. També W. F. Mackey de la Universitat de Laval i W. E. Lambert de la Universitat de McGill de Mont-real,¹⁶ s'han referit sovint als nostres treballs i fins i tot, han assistit en alguna ocasió al seminari del GCS i han publicat també algun estudi seu a la nostra revista *TSC*.

D'altra banda, una nova generació de sociolingüistes nord-americans s'ha consolidat, com per exemple, Jeanne Zang Mier de la Universitat de Michigan¹⁷ que ha realitzat la

12. *Langage et Société*, revista trimestral editada per la Maison des Sciences de l'Homme (MSH) i pel CNRS; 54, boulevard Raspail, F. 75006, París.

13. WALD, P., i MANESSY, G. (1979), *Plurilinguisme: normes, situations, stratégies*, IDERIC, Universitat de Niça, Ed. l'Harmattan, París.

14. *Sociolinguistics Newsletter*: (revista trimestral del «Research Committee on Sociolinguistics of the ISA»). 101 Salem Street. Chico, CA 95927. EUA (que malauradament ja no es publica).

15. FISHMAN, J. A. (1991), *Reversing Language Shift. Theoretical and empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*, Multilingual Matters. Derrick Sharp, Clevedon, Philadelphia, Adelaide.

16. LAMBERT, W. (1986), «Conflictes interètnics i bilingüisme» a *TSC* núm. 6, Ed. 3 i 4, València, pp. 11-20.

17. ZANG MIER, J. (1986), «Estudi sociolingüístic de certs aspectes de la llengua catalana» a *TSC* núm. 6, Edicions 3 i 4. València, pp. 33-112.

seva tesi doctoral sobre l'anàlisi de la llengua oral d'una mostra de la població de Barcelona segons els principis i els mètodes de Labov o bé, com Kathryn Woolard i Tae-Joong Ganhg de la Universitat de Stanford¹⁸ que han publicat diversos estudis sobre les actituds lingüístiques i l'alternança i la interacció dels codis lingüístics a Barcelona entre 1980 i 1987.

3.4. La comunicació amb el Quebec, Bèlgica i Itàlia

És cert que cal fer una menció especial de la nostra relació privilegiada amb els especialistes d'aquests tres països molt especials per a Catalunya, potser per motius diferents en cada cas. Notem, en primer lloc, que els tres països pertanyen a l'anomenat primer món i que tots tres viuen situacions de pluralisme cultural i lingüístic (a voltes conflictiu).

En el cas del Quebec no hi ha dubte que és amb el que tenim més punts en comú. El famós eslògan dels «6 milions» d'habitants, ha estat utilitzat primer al Quebec i després significativament a Catalunya. Però això no és tot, en qüestió de lleis lingüístiques i d'organismes de planificació lingüística, el Quebec, que també ens havia precedit en aquesta qüestió, tenia una experiència que alguns sociolingüistes catalans han tractat, potser massa directament, d'inferir a la nostra situació, com és el cas del respecte dels drets lingüístics dels ciutadans de la llei 101 del Quebec.

Malgrat les diferències de situació que sempre existeixen, especialistes del Quebec, com W. Lambert, W. F. Mackey, J. Maurais, L. Laforge, J. D. Gendron, G. Plourde, etc., continuen inspirant la recerca SLC en certs aspectes com, per exemple, la relació entre els factors ètnico-lingüístics i la recerca identitària, la bilingüització de les segones generacions d'immigrants¹⁹ i la concepció teòrica dels programes d'immersió lingüística inspirada dels treballs de J. Cummins.²⁰ I el fet que existeixi ara un organisme internacional d'educació per als mètodes de la immersió lingüística demostra l'interès d'intercanvi i d'interrelació existents en aquest tema.

Pel que fa a Bèlgica, més propera geogràficament, sempre hem comptat, des de l'inici del GCS a Toronto, amb l'interès i la col·laboració d'Albert Verdoodt²¹ de la Universitat de Lovaina (que ell mateix presenta amb humor com una universitat travessada per la mateixa frontera lingüística existent entre Flandes i Valònia). Però comptem també amb molts altres especialistes, com H. Baetens-Beardsmore²² que ha estat traduït al català, Jos Nivette, P. H. Nelde, tots dos de la Universitat Lliure de Brussel·les, Jean Pierre Van Deth (dinamitzador d'Expolingua a diversos països), o J. M. Klinkenberg de la Universitat de Lieja.²³

El dret territorial clarament instituit i aplicat a Bèlgica ha inspirat i reforçat la nostra concepció de *llengua pròpia* i històrica de Catalunya. D'altra banda, la situació jurídica

18. WOOLARD, A. K. (1992), *Identitat i contacte de llengües a Barcelona*, Col·lecció «Els orígens», Edicions de la Magrana, Barcelona.

19. BASTARDAS, A. (1985), *La bilingüització de la segona generació d'immigrants; factors i realitat*, Edicions de la Magrana, Barcelona.

20. CUMMIS, J. (1979), «Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children», a *Review of Educational Research* núm. 49, pp. 222-251.

21. VERDOODT, A. (1973), *La protection des Droits de l'Homme dans les états plurilingues*, Editions Nathan-labor, Brussel·les.

22. BAETENS-BEARDSMORE, H. (1989), *Principis bàsics del bilingüisme*, Col·lecció «Els orígens», Edicions de la Magrana, Barcelona.

23. KLINKENBERG, J. M. (1989), «La crise des langues en Belgique; note sur la Belgique néerlandophone» en *La crise des langues*. J. Maurais (Coord.) Edité par Conseil de la Langue française, Gouvernement du Québec et par la Société Le Robert, Paris, 487 pp.

del bilingüisme de Brussel·les capital i de les divuit poblacions de la seva conurbació, també ha estat present —a vegades, com a supòsit no desitjable— en la fórmula final de la nostra Llei de Normalització Lingüística del 1983.

En el cas d'Itàlia, *que sempre ha tingut —a diferència de França— clara consciència de la seva estructura federalista i dialectal*, com ho nota amb perspicàcia B. Schlieben-Lange, les nostres relacions amb dialectòlegs com Corrado Grassi²⁴ o amb sociolingüistes com Tulio di Mauro,²⁵ especialista de la dialectologia social i de les *minoranzi* d'Itàlia ha estat sempre molt fluida. D'altra banda, sabem que Renzo Titone,²⁶ especialista de l'educació bilingüe, va tenir una certa influència sobre els psicolingüistes i els ensenyaments de Catalunya durant la dècada dels anys 70. Finalment, volem referir-nos a Maria Grossmann²⁷ de la Universitat de l'Aquila, (capital dels Abruços, sobre la costa adriàtica) perquè l'estudi comparatiu i globalitzador que fa de la SLC planteja la qüestió de la perspectiva i òptica exteriors que sempre és molt estimulants.

Tots aquests estudis, com també la confrontació de plantejaments, són molt enriquidors per a una problemàtica que és alhora, en el cas d'Itàlia, diferent i nogensmenys culturalment molt veïna. Com és sabut, l'estat italià posseeix una gran varietat de llengües diferents i de dialectes de gran tradició cultural que fan possible un diàleg creatiu entre els especialistes de la dialectologia social i de la sociolingüística italianes i nosaltres.

Afegim finalment, que l'any 1980 R. L. Ninyoles va publicar a l'editorial Armando Armando de Roma *Struttura sociale e politica linguistica*²⁸ en què resumeix les bases dels seus plantejaments sobre la codificació, l'estandardització i la planificació lingüístiques.

4. L'ACCÉS A LES BASES DE DADES BIBLIOGRÀFIQUES INFORMATITZADES

Tots coneixem la importància de la documentació tradicional fonamentalment textual en forma de llibres, revistes especialitzades, tesis, tesines i publicacions diverses (literatura grisa), d'accés relativament fàcil i conegut. Nogensmenys, ens volem referir aquí a una nova font de documentació gairebé automatitzada i massa sovint infraexplotada: es tracta, concretament, de la documentació informatitzada.

Existeixen dos aspectes clarament diferenciats: per una banda, la qüestió de l'accés a la base de dades (ja sigui *on line*, en línia, o sobre CD-ROM), i la consulta i obtenció de dades i, de l'altra, la delicada problemàtica de la introducció d'informació de la SLC dins les bases de dades internacionals que són, precisem-ho, de ciències del llenguatge i, més generalment, de ciències socials i humanes.

Es tracta de les bases de dades com Francis del CNRS (amb el seu *serveur* o distribuïdor Questel que disposa actualment de més d'1,8 milions de referències constituïdes per recerques europees);²⁹ de la base de dades Cireel sobre l'ensenyament de les llengües estran-

24. GRASSI, C. (1964), «Comportamento linguistico e comportamento sociologico», a *Archivio Glottologico Italiano*, 49, pp. 40-66.

25. DI MAURO, T. (1979), *L'Italia delle Italia: l'Italia, le regione, le culture locali e le culture di base. Le molteplicità locali nella tradizione italiana*, Firenze, Nuova Guaraldi, Editori Reuniti, Roma.

26. TITONE, R. (1976), *Bilingüismo y educación*. Colección Educación y Sociedad, Editorial Fontanella, Barcelona, 541 pp.

27. GROSSMANN, M. (1989), «La sociolingüística als Països Catalans», a *TSC núm. 8*, Edicions 3 i 4, València, pp. 89-112.

28. FRANCIS (1990), Base de données du CNRS. Institut d'Information Scientifique. 2, Allées de Parc de Bra-bois. 54514. Vandoeuvre-lès-Nancy, Cedex.

29. NINYOLES, R. L. (1980), *Struttura sociale e politica linguistica*, Serie di linguistica teorica e applicata, Editore Armando Armando, Roma.

geres concebut per J. P. Van Deth; de la base Eurydice i el seu *thesaurus* de ciències de l'educació Eudised de la Comunitat Europea o del seu equivalent Eric dels EUA; del projecte de banc de dades Mercator sobre les minories ètniques d'Europa que depèn del Bureau; de la base de dades en ciències del llenguatge Bibelo del CIRB del Quebec dirigit per Lorne Laforge; o encara de l'*host* o superdistribuïdor de l'empresa americana Loockeed que gestiona més de dues centes bases de dades de moltes disciplines científiques. Finalment, hem de fer referència al banc de dades terminològiques BTERM construït per CEDI de l'IEC, que conté un nombre total de 148.343 fitxes i més de 25.000 ja introduïdes. BTERM no és encara consultable pel públic però es troba en fase d'experimentació avançada.

La consulta dels bancs de dades informatitzades i la construcció de bases especialitzades no és sempre una pràctica generalitzada entre els investigadors de la sociolingüística i de les ciències del llenguatge a Catalunya. Tot i això, l'Institut Català de Sociolingüística ha realitzat, a partir del 1991, amb l'ajut inicial del GCS (a partir de 1989), un banc de dades informatitzades de SL, que tots nosaltres podem consultar directament a l'ISC/DGPL (Centre de Documentació).

Aquest centre de documentació compta, de moment, amb unes 4.500 entrades informatitzades i 3.500 pendents d'informatització i unes 500 microfites de documents diversos. L'accés a aquesta documentació es fa mitjançant un *thesaurus* estructurat amb uns 1.500 descriptors de SL i de les ciències de llenguatge. El que cal sempre, en aquest cas, és assegurar-se de la possibilitat de l'accés directe als documents primaris (d'origen) que sempre haurien de ser prèviament microfilmats per a poder-los arxivar i reproduir amb relativa facilitat. Aquesta mateixa documentació informatitzada és la que s'hauria de poder presentar a tots els investigadors estrangers de la SL, com també als catalanòfils. Per aquest motiu és tan important de redactar sistemàticament *abstracts* o resums i de seleccionar els descriptors en francès o anglès de tots els nostres treballs, per tal de fer-los realment accessibles i entenedors per a la majoria.

En efecte, la qüestió de la introducció de la SLC a les bases internacionals informatitzades, consultables per mitjà dels terminals informàtics amb *serveurs*, *hosts* o distribuïdors, planteja una qüestió vital per a la difusió dels nostres treballs arreu del món. Es tracta d'escollir entre la solució *distribuïda*, segons la terminologia utilitzada per D. J. Bernardó (cable i satèl·lits) que correspon a la xarxa codificada de difusió hertziana (parabòliques) i la solució *repartida* (CD-ROM actualitzats) que sembla menys sotmesa al control genèric que representa el cable i que pot funcionar, sobretot a les universitats, amb vertaders *juke-box* o bateries de CD-ROM corresponents a cada base de dades.

El fet que ja existeixi un banc de dades virtual de la SLC —encara que no sigui concebut tal i com ho proposava en D. J. Bernardó, és a dir, un banc de dades autoalimentat i autogestionat pels mateixos usuaris de la SLC— planteja ara una situació nova, la de passar a ser realment productors en sentit informàtic, i en congruència, la necessitat indefugible d'aconseguir l'accés a la difusió internacional mitjançant les tècniques més avançades de la telemàtica i/o de l'edició electrònica (CD-ROM). Hauríem de saber, doncs, com més aviat millor, com s'accedeix als grans distribuïdors per poder disposar d'una logística de projecció realment moderna. Notem, de passada, que només hi ha una vintena de referències —molt sovint publicades fora dels Països Catalans— sobre la SLC dins el distribuïdor Francès.

5. ALGUNES CONCLUSIONS

En el tema de la projecció exterior, cal en primer lloc, admetre que hem conegut uns processos cronològicament diferenciats que van des del paper de certes persones destacades i aïllades com el professor Badia i Margarit o bé. L. V. Aracil fins a més recentment,

l'activitat dels membres externs del GCS i del Consell Assessor de TSC, com R. Lafont, G. Kremnitz, H. Boyer, K. Rotaetxe i, finalment, al paper d'alguns membres del GCS en certs organismes internacionals com, per exemple, el Research Committee on Sociolinguistics de la ISA, l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, o com la Société de Linguistique Romane.

En l'etapa actual, hem de reconèixer, el paper relativament nou dels organismes oficials de la Generalitat de Catalunya, com la Direcció General de Política Lingüística o l'Institut de SLC que prenen progressivament el relleu de la tasca de projecció exterior començada per personalitats, investigadors aïllats i el GCS. En aquest sentit, el procés seguit per les actuacions de projecció exterior de la SLC d'aquests vint darrers anys s'ha anat desenvolupant i complementant d'una manera continuada.

Sabem que aquesta tasca institucional existeix i que és cada vegada més intensa i desenvolupada sobretot pel que fa a la relació amb organismes equivalents del Quebec, de Bèlgica, del Bureau i Mercator, del CMIEB de la Vall d'Aosta, organismes que, ells també, despleguen una estratègia de projecció que els és pròpia. L'important projecte Euromosaic, en curs de realització per diversos organismes europeus, entre els quals l'ISC/DGPL, encomandat per la UE és, en aquest sentit, una nova ocasió per a la divulgació i el coneixement per part de les autoritats europees, de la situació sociolingüística actual de la llengua catalana i de totes les llengües minoritzades de l'estat espanyol i d'Europa.

Pensem que les perspectives de la projecció exterior de la SLC són encara totalment obertes, però que el GCS i l'ISC tenen, una certa responsabilitat a no deixar passar l'ocasió oferta pels *media* moderns de comunicació científica. Hauriem d'establir coherentment, en l'etapa actual, una vertadera estratègia col·lectiva i institucional de la projecció exterior realment pensada i tractar de desenvolupar-la amb els mitjans més adients. En resum, hem d'estar al dia de les tècniques modernes de comunicació que són una nova forma potencialment prometedora de la fase de projecció exterior que ara s'obre en la internacionalització de la recerca.

L'estratègia de projecció exterior escollida també haurà de tenir en compte la nova situació creada a Europa de constants i profunds canvis demogràfics i culturals. Alhora ens hem de demanar quina és la situació i la relació de forces entre la tradició del monolingüisme dels estats en relació amb el multilingüisme i al multietnisme real dels pobles europeus, perquè el coneixement o desconeixement de les tendències poden influir en les pràctiques, en les percepcions i les anàlisis de la nostra pròpia realitat socio-cultural i en l'orientació que cal donar a la projecció exterior. En aquest sentit una obra —i un estat de la qüestió— com la que acaba de publicar Henri Giordan del CNRS-Mercator³⁰ sobre les minories ètniques a Europa (sobretot de l'Est), ens pot, sens dubte, ajudar a situar-nos millor en aquesta delicada, actual i cruenta problemàtica humana.

Com ja hem assenyalat més amunt, la projecció exterior de la SLC comprèn una doble perspectiva: per una banda existeix, en efecte, projecció i difusió dels nostres treballs i del nostre model de Normalització Lingüística cap a l'exterior (el món) i de l'altra, una perspectiva de retroacció; la influència rebuda en retorn i acceptada cap a l'interior (PPCC). No la podem concebre i penso que mai no l'hem concebuda fins ara en sentit únic, sinó com un flux i un intercanvi realment equilibrats, respectuosos de les diferències i de la pluralitat de perspectives i, per aquesta mateixa raó, vertaderament fecunds.

30. GIORDAN, H. (1992), (Coord.), *Les minorités en Europe. Droits linguistiques et droits de l'Homme*, Editions Kimé, Diffusion PUF, Paris, 685 pp.